

Lausunto

10.10.2024

Asia: VN/19841/2024

Ulosottolaitoksen toimipaikkaverkostoa koskeva lausuntopyyntö

Lausunnonantajan lausunto

Voitte kirjoittaa lausuntonne alla olevaan tekstikenttään

Oikeusministeriö on pyytänyt eduskunnan oikeusasiamieheltä lausuntoa edellä tarkoitetusta kehittämissuunnitelmasta. Esitän lausuntonani seuraavan.

Lausunnolla olevassa suunnitelmassa ehdotetaan Ulosottolaitoksen toimipaikkojen vähentämistä nykyisestä 64 toimipaikasta 27 toimipaikkaan. Toimipaikkojen vähennys olisi ehdotetun suuruisena huomattava.

Totean, että ulosoton palvelujen alueelliseen saatavuuteen on kiinnitetty huomiota paitsi ulosottokaarta koskevissa lainvalmisteluasiakirjoissa, myös ulosottokaaressa.

Ulosottokaaren säätämiseen johtaneesta hallituksen esityksestä antamassaan lausunnossa perustuslakivaliokunta (PeVL 42/2006 vp – HE 83/2006 vp) korosti yleisesti sitä, että paikallisten ulosottovirastojen toimialueita ja toimipaikkoja järjestettäessä huolehditaan ulosottopalvelujen alueellisesta saatavuudesta samoin kuin perustuslain 17 §:ssä turvattujen kielellisten oikeuksien toteutumisesta.

Palvelujen alueellisesta saatavuudesta ja kielellisten oikeuksien toteutumisesta säädetään nyttemmin Ulosottolaitoksen täytäntöönpano-organisaatiota koskevassa ulosottokaaren säännöksessä. Sen mukaan toimintaa järjestettäessä on huolehdittava palveluiden alueellisesta saatavuudesta ja kielellisten oikeuksien toteutumisesta (1 luvun 11 §:n 4 momentti). Perustelujen mukaan sanamuodolla halutaan korostaa sitä, että palvelujen alueellisesta saatavuudesta maan eri osissa on huolehdittava jo toimintaorganisaatiota rakennettaessa (HE 71/2018 vp).

Ulosoton rakenneuudistusta koskevasta hallituksen esityksestä (HE 71/2018 vp) ilmenee, että palveluiden alueellisen saatavuuden turvaamiseksi tarkoitus oli, että laajaa täytäntöönpanoa toimittavia ulosottoylitarkastajia olisi ollut sijoitettuna lähtökohtaisesti kaikkiin Ulosottolaitoksen toimipaikkoihin. Perusteluissa on myös tuotu esiin ulosoton asiakkaiden täytäntöönpanon laajasta riippumaton mahdollisuus asioida henkilökohtaisesti missä tahansa Ulosottolaitoksen toimipaikassa, jättää sinne asiakirjoja tai keskustella päivystävän ulosottomiehen kanssa. Edelleen on todettu, että Ulosottolaitoksella on oltava riittävästi asiointin mahdollistavia toimipaikkoja. Hallituksen esityksestä antamassaan mietinnössä lakivaliokunta (LaVM 22/2018 vp) korosti sitä, että toiminnan järjestämisessä palveluiden alueellisesta saatavuudesta ja kielellisten oikeuksien toteutumisesta huolehditaan. Mietinnön mukaan palvelujen alueellisesta saatavuudesta huolehtiminen pitää sisällään sen, että kullekin muodostettavalle laajan täytäntöönpanon alueelle on järjestettävä asianmukaiset ja toiminnallisesti riittävät ulosottopalvelut kaikille ulosoton asiakkaille riippumatta siitä, missä toimintayksikössä heidän asioitaan hoidetaan. Valiokunta painotti sen tärkeyttä, että toimipaikkaverkko säilytetään suhteellisen tiheänä, jotta ulosoton asiakkaiden asiointimatkat ja virkamiesten toimitusmatkat eivät muodostu liian pitkiksi. Niin ikään valiokunta piti tärkeänä, että organisaatiouudistuksesta huolimatta ulosoton käytännön rooli myös velallisia neuvovana ja esimerkiksi eteenpäin velkaneuvonnan palveluihin ohjaavana säilyy jatkossakin. Edelleen myös valiokunta piti tärkeänä, että velallinen voi asioida henkilökohtaisesti missä tahansa Ulosottolaitoksen toimipaikassa, jättää sinne asiakirjoja tai keskustella päivystävän ulosottomiehen kanssa.

Ulosottolaitoksen 1.12.2020 voimaan tullessa rakenneuudistuksessa ulosoton toimipaikkojen määrää ei muutettu. Nyt lausunnolla olevasta kehittämissuunnitelmasta kuitenkin ilmenee, että toimipaikkojen aukioloaikoja on Ulosottolaitoksen aikana supistettu ja osa toimipaikoista on auki vain sopimuksesta. Toimipaikoista 12 on sellaista, joissa ei ole yhtään ulosottoylitarkastajaa. Aukioloaikojen supistaminen on ollut seurausta ennen kaikkea sähköisen asiointin mahdollisuuksien ja käytön laajentumisesta sekä käyntiasioinnin vähentymisestä. Kehittämissuunnitelmassa esitetyn mukaan toimipaikkaverkoston arvioidaan olevan nykyisellään ylimitoitettu suhteessa kansalaisten asiointitarpeeseen ja laaja suhteessa valtion muiden viranomaisten palveluverkostoihin. Tavoitteeksi suunnitelmassa lausutaan ulosoton toimipaikkaverkoston uudistaminen vastaamaan ulosoton muuttuneita toiminnallisia tarpeita ja taloudellisia tehokkuusvaatimuksia.

Totean ensiksi, että verrattaessa Ulosottolaitoksen toimipaikkaverkkoa valtion jonkin muun viraston toimipaikkaverkkoon, on syytä ottaa huomioon eri viranomaisten tehtävien ja toiminnan erilaisuus ja miten erilaisuus vaikuttaa toimipaikkaverkkojen vertailusta tehtäviin johtopäätöksiin. Tehtävien erilaisuudesta todettakoon ulosoton ”paikan päällä” suoritettavat toimitukset, velvoite saapua ulosottoselvitykseen ja asianosaisen oikeusturvan toteutumisen kannalta tärkeä ulosottovalituksen toimittaminen Ulosottolaitokselle.

Kehittämissuunnitelmassa on kuvattu palvelujen saatavuutta sekä, mitä muita asiointikeinoja kuin käyntiasiointi on ulosoton asiakkaiden käytössä. Ulosottovelallisten asiointitarvetta ulosoton toimipaikkoihin ei kuitenkaan ole tarkemmin käsitelty ja arvioitu käyntiasiointia käyttävien tarpeista lähtien. Asian jatkovalmistelussa mielestäni onkin aiheellista tarkemmin selvittää ja arvioida velallisten käyntiasiointia (mm. mitä asioita käyntiasioinnissa hoidetaan, ketkä sitä käyttävät ja miksi

asiointitavaksi on valittu käyntiasiointi) ja myös arvioida, mitä vaikutuksia toimipaikkojen vähentämisellä olisi velallisille – sekä niille velallisille, jotka nyt hoitavat asioitaan käyntiasiointina, että niille, jotka ulosottomiehen kutsusta joutuvat asioimaan Ulosottolaitoksen toimipaikassa. Jotkut velallisista ovat ns. haavoittuvassa asemassa olevia ja matkustaminen etäämmällä olevaan ulosoton toimipisteeseen voi olla heille taloudellisesti tai muutoin poikkeuksellisen haastavaa. Kehittämissuunnitelmassa ei myöskään ole arvioitu erikseen niiden henkilöiden asiointipalvelujen tarvetta, jotka eivät syystä tai toisesta käytä tai voi käyttää asiointissaan sähköisiä menetelmiä.

Kehittämissuunnitelmassa on tuotu esiin neuvontapalveluiden tarjoaminen ulosoton palvelupisteiden lisäksi myös ns. talousneuvoloissa ja valtion toimitilastrategian tarkoittamat eri viranomaisten yhteispalvelupisteet, joiden asiakaspalveluverkosta ollaan vaiheittain toteuttamassa.

Talousneuvolat voivat toimia hyvänä lisänä Ulosottolaitoksen tarjoamaan neuvontaan, mutta niitä ei mielestäni voida ottaa huomioon Ulosottolaitoksen toimipaikkaverkon kattavuutta arvioitaessa. Näin on ainakin tässä vaiheessa myös viranomaisten yhteispalvelupisteiden suhteen. Kehittämissuunnitelmassa yhteispalvelupisteet on tuotu esiin, mutta niiden asiakaspalveluverkosto on tarkoitus olla valmis vasta vuonna 2030. Se, mitä ja miten ulosoton asioita perustettavissa yhteispalvelupisteissä voidaan hoitaa, lienee vielä tarkemmin määrittelemättä. Kehittämissuunnitelmassa yhteispalvelupisteiden toiminnoista on esitetty, että niissä olisi saatavilla etäpalveluyhteydet, joilla kansalainen saa yhteyden ulosottoviranomaiseen. Tähän liittyen totean, että silloinen apulaisoikeusasiamies Pasi Pölonen on valtiovarainministeriölle antamassaan lausunnossa työryhmän ehdotuksesta valtion toimitilastrategiaksi (EOAK/4542/2021) kiinnittänyt asiakaspalvelutilojen kohdalla huomiota siihen, että jos halutaan, että kysymys on aidosta palvelupisteestä, asiakkaalle tulisi tarjota mahdollisuus tavata palvelupisteessä oikea ihminen ilman etäyhteyttä.

Esityksellä ei arvioida olevan vaikutuksia kielellisten oikeuksien toteutumiseen. Suunnitelmasta ei erikseen ilmene, olisiko toimipaikkojen vähentämisellä merkitystä saamen kielilain kannalta.

Lopuksi totean, että kehittämissuunnitelmassa käytetään myös termiä ”ulosoton palvelupiste” tai ”asiakaspalvelupiste”. Epäselväksi jää, tarkoitetaanko palvelupisteellä jotakin muuta kuin toimipaikalla ja jos, mitä tämä merkitsee erityisesti ulosoton palvelujen saatavuuden kannalta.

Arjola-Sarja Terhi

Eduskunnan oikeusasiamiehen kanslia - Apulaisoikeusasiamies Maija Sakslin